

УДК 477.1

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-10\(28\)-383-391](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-10(28)-383-391)

Мазуренко Віталій Григорович аспірант кафедри публічного та міжнародного права, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, <https://orcid.org/0009-0004-2486-2913>

Замрига Артур Вікторович к.е.н., д.ю.н., доцент, професор кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана», м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-8919-6633>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕЗЕРВУ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИНЦИПИ

Анотація. Адміністративно-правове регулювання державного резерву в Україні є однією з основних складових національної безпеки та економічної стабільності держави. Державний резерв, як система стратегічних запасів, відіграє ключову роль у забезпеченні життєво важливих потреб країни під час надзвичайних ситуацій, таких як війна, природні катастрофи чи економічні кризи. Законодавча база для створення і управління резервами включає не лише внутрішні правові акти, але й міжнародні зобов'язання України. Важливо зазначити, що у нинішніх умовах війни з Росією ефективне управління стратегічними запасами стало критичним для підтримки функціонування економіки та забезпечення потреб населення. Недоліки в адміністративно-правовому регулюванні потребують вдосконалення для адаптації до сучасних викликів.

Закон України «Про державний матеріальний резерв» визначає основні принципи функціонування державного резерву, включаючи його формування, зберігання та використання. Одним із ключових принципів є централізоване управління запасами, що здійснюється через Державне агентство резерву України, яке координує роботу з іншими центральними органами виконавчої влади. Однак, існують суттєві проблеми з оновленням та контролем за станом резервів, що часто призводить до їхнього зловживання або неефективного використання. Ситуація ускладнюється також браком чіткого контролю за поповненням запасів, особливо в умовах війни, коли потреби держави суттєво зростають. Необхідно вдосконалити механізми координації між державними структурами та забезпечити прозорість процесів управління.

Проблеми, що існують у нинішній системі, включають відсутність регулярного аудиту та неналежне оновлення запасів. У багатьох випадках державні ресурси можуть залишатися невикористаними або не готовими до застосування в кризових ситуаціях, через що держава стикається з додатковими труднощами. Непрозорість у процесах управління запасами створює передумови для корупційних схем, що є однією з найбільших загроз для ефективного функціонування системи державного резерву. На відміну від європейських країн, таких як Польща чи Швеція, де такі проблеми вирішуються через автоматизацію та відкритий доступ до інформації про стан резерву, Україна потребує системних реформ у цій сфері. Прозорість і регулярний моніторинг запасів повинні стати пріоритетом.

На додаток до проблем із прозорістю та аудитом, адміністративно-правова система управління державним резервом стикається з викликами в координації між різними державними органами. Чинне законодавство не передбачає чіткого механізму співпраці між Міністерством економіки, Державним агентством резерву та іншими структурами, що створює затримки в ухваленні рішень. Для підвищення ефективності управління різних видів резерву необхідно запровадити єдиний державний механізм координації між відомствами. Важливо впровадити електронні системи моніторингу та звітності, що дозволить мінімізувати ризики зловживань та прискорити процес прийняття рішень в умовах кризи. Досвід Європейського Союзу, де електронні системи управління резервом є нормою, може стати основою для подальшої модернізації української системи.

Таким чином, дослідження адміністративно-правового регулювання державного резерву в Україні дасть можливість не лише вдосконалити національну систему, але й підвищити її стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, включаючи війну. Важливо також враховувати уроки, які Україна отримала під час збройної агресії, та адаптувати свої правові механізми для забезпечення максимальної готовності державних ресурсів до кризових ситуацій. Впровадження міжнародних стандартів управління та прозорості дозволить знизити корупційні ризики та забезпечити ефективне використання резерву. Це, своєю чергою, підвищить рівень захищеності населення і забезпечить економічну стабільність навіть у найскладніших умовах.

Ключові слова: державний резерв, адміністративне право, Україна, правове регулювання, стратегічні запаси, управління резервами, корупція, прозорість, аудит, криза, війна, координація, моніторинг, Європейський Союз, електронні системи.

Mazurenko Vitaliy Hryhorovych graduate student at the Department of Public and International Law, Vadym Hetman State University, <https://orcid.org/0009-0004-2486-2913>

Zamryha Artur Viktorovych Candidate of Economic Sciences, Doctor of Jurisprudence, Associate Professor, Professor of the Department of Public and International Law of Vadym Hetman Kyiv National University of Economics, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-8919-6633>

ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE STATE RESERVE IN UKRAINE: CONCEPTS, FEATURES AND PRINCIPLES

Abstract. The administrative and legal framework governing Ukraine's state reserve is a cornerstone of both national security and economic stability. As a system of strategic reserves, the state reserve plays a vital role in addressing the country's needs during emergencies, including war, natural disasters, or economic crises. The legal framework for establishing and managing reserves consists not only of domestic laws but also of Ukraine's international obligations. It is essential to recognize that, given the ongoing war with Russia, the efficient management of strategic reserves has become crucial for sustaining the economy and meeting the population's needs. Existing shortcomings in administrative and legal regulation require significant improvements to adapt to current challenges.

The Law of Ukraine «On the State Material Reserve» outlines the core principles governing the state reserve, which include its formation, storage, and use. A key principle is centralized management, which is carried out through the State Agency for Reserves of Ukraine, in cooperation with other central executive bodies. Despite this, there are significant issues surrounding the updating and oversight of reserves, often resulting in misuse or inefficient deployment. Furthermore, the lack of a clear mechanism for replenishing reserves, particularly during wartime when state demands are heightened, presents a serious challenge. There is a pressing need to improve coordination among state bodies and ensure transparency in management.

Several issues currently plague the system, including the absence of regular audits and the improper replenishment of reserves. In many instances, state resources may remain idle or unprepared for deployment during crises, causing additional strain on the state's infrastructure. Non-transparent management processes create fertile ground for corruption, which poses one of the greatest threats to the effective functioning of the state reserve system. Unlike European countries such as Poland or Sweden, where issues like these are addressed through automation and open access to reserve status information, Ukraine's system requires significant reform. Prioritizing transparency and regular monitoring is imperative.

Moreover, the administrative and legal system governing Ukraine's state reserve faces further challenges with regard to coordination between different state agencies. Current legislation lacks a clear framework for cooperation between the

Ministry of Economy, the State Agency for Reserves, and other government bodies, which causes delays in decision-making. To enhance the efficiency of managing various types of reserves, the implementation of a unified state coordination mechanism is necessary. Additionally, adopting electronic monitoring and reporting systems will help minimize the risk of misuse and accelerate decision-making during crises. The European Union's experience, where electronic systems for reserve management are commonplace, offers a valuable blueprint for modernizing Ukraine's system.

Therefore, studying the administrative and legal regulation of Ukraine's state reserve will not only help improve the national system but also increase its resilience to both external and internal threats, such as the ongoing war. The lessons learned from the armed conflict should inform adjustments to the country's legal mechanisms, ensuring that state resources are always prepared for crisis scenarios. Incorporating international standards for management and transparency will mitigate corruption risks and facilitate the effective use of reserves. This, in turn, will bolster public protection and guarantee economic stability, even in the most challenging conditions.

Keywords: state reserve, administrative law, Ukraine, legal regulation, strategic reserves, reserve management, corruption, transparency, audit, crisis, war, coordination, monitoring, European Union, electronic systems.

Постановка проблеми. Проблема адміністративно-правового регулювання державного резерву в Україні набуває особливої актуальності в умовах постійних кризових ситуацій, таких як війна, економічні труднощі та природні катастрофи. Неефективність діючих механізмів регулювання та управління державними запасами, зокрема продовольства, енергетичних ресурсів та медикаментів, може призводити до значних загроз для національної безпеки. Недосконалість системи координації між органами виконавчої влади, відсутність регулярного аудиту та прозорих механізмів управління сприяють появі корупційних схем та нераціональному використанню ресурсів. Окрім того, війна в Україні висвітлила серйозні недоліки в оновленні та поповненні державного резерву. Кризові ситуації вимагають швидкого реагування та мобілізації ресурсів, однак чинне законодавство не завжди дозволяє оперативно вирішувати ці питання. Це підкреслює необхідність удосконалення законодавчої бази, впровадження сучасних технологій для управління резервами та запровадження міжнародних стандартів прозорості й відповідальності в адміністративно-правовому регулюванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день питання системи державного резерву в Україні досліджувалося переважно в контексті економічних аспектів і державного управління. Учені-економісти,

такі як С. Коваленко, В. Мельник, М. Талавиця, О. Тарасюк та інші, приділили значну увагу економічній складовій функціонування державного резерву, зокрема у контексті ресурсного забезпечення країни під час кризових ситуацій. Водночас, правовий аспект, зокрема адміністративно-правове регулювання, залишається недостатньо розробленим, і науковці-юристи лише фрагментарно висвітлювали окремі правові питання, пов'язані з держрезервом. Серед таких дослідників можна відзначити А. Берлача, М. Довганя та В. Марчука, які торкалися правових питань, проте комплексний аналіз правового регулювання цієї системи залишається відкритим. Особливо нагальним це питання стало у світлі реформи системи державного матеріального резерву, яка розпочалася у 2022 році у відповідь на безпекові виклики, зокрема збройну агресію Росії. Недостатня увага до правової складової управління резервами в умовах сучасних викликів вказує на необхідність подальших досліджень цього аспекту з метою вдосконалення системи державного резерву як ключового елементу національної безпеки.

Метою статті є дослідження адміністративно-правових механізмів функціонування системи державного резерву в Україні та визначення основних напрямів вдосконалення цього процесу. Стаття спрямована на визначення шляхів оптимізації правового регулювання для забезпечення національної безпеки та ефективного управління стратегічними ресурсами в кризових ситуаціях.

Виклад основного матеріалу. Державний резерв є важливим елементом національної безпеки, призначенням якого є забезпечення країни критично важливими ресурсами в умовах надзвичайних ситуацій. Основною метою державного резерву є створення стратегічних запасів продовольства, енергетичних ресурсів, медикаментів та інших товарів першої необхідності, які можуть бути швидко використані для стабілізації економічної ситуації та підтримки життєдіяльності населення під час криз. Це дозволяє державі реагувати на виклики, такі як війна, економічні потрясіння або природні катастрофи, зберігаючи при цьому контроль над важливими ресурсами.

Державний резерв має ключове значення в забезпеченні стабільності держави в умовах війни, коли доступ до зовнішніх ресурсів може бути обмежений або повністю втрачений. Крім того, він допомагає уникнути панічних настроїв та стабілізувати внутрішній ринок шляхом швидкого постачання необхідних товарів. Зважаючи на це, ефективне адміністративно-правове регулювання державного резерву є критично важливим для його функціонування.

У теорії права поняття адміністративно-правового регулювання відіграє важливу роль, оскільки визначає механізми впливу держави на суспільні відносини, зокрема в стратегічних сферах, таких як управління державним

резервом. Це регулювання охоплює правові норми та інструменти, які забезпечують державний контроль і управління стратегічними запасами для захисту національних інтересів, особливо в умовах війни. Дослідження вчених підкреслюють, що адміністративно-правове регулювання в цій сфері є багатогранним і залежить від специфіки ресурсів і надзвичайних обставин, що постають перед державою.

Так, І.М. Шопіна підкреслює, що адміністративно-правове регулювання — це вплив держави на суспільні відносини за допомогою адміністративно-правових засобів і механізмів [1, с. 55].

Інші дослідники, такі як Р.В. Шаповал, пропонують визначати адміністративно-правове регулювання як сукупність правових засобів, за допомогою яких держава впливає на відносини в стратегічних сферах, включаючи державний резерв [2, с. 1110]. В.М. Бевзенко додає, що адміністративно-правове регулювання є похідною від загального правового регулювання і становить галузевий його різновид, який застосовується в окремих сферах публічного управління [3, с. 164]. Такий підхід дозволяє розуміти регулювання державного резерву через призму загальних механізмів правового впливу.

І.Ю. Хомишин у своєму дослідженні, спираючись на традиційні підходи до адміністративно-правового регулювання, надає визначення, що його слід розглядати як один із головних інструментів впливу держави на суспільні відносини для їх впорядкування в інтересах суспільства та держави [4, с. 53].

Система державного резерву є особливим об'єктом адміністративно-правового регулювання, оскільки його статична та динамічна природа повністю підпорядкована правовим нормам і принципам, спрямованим на забезпечення національної безпеки та стабільності. Державний резерв функціонує для забезпечення потреб держави в умовах надзвичайних ситуацій і включає такі етапи, як постачання, закладення, відповідальне зберігання та відпуск матеріальних цінностей, а також контроль за цими процесами. Його діяльність регулюється широким спектром нормативних актів, що включають Конституцію України, Закон України «Про державний матеріальний резерв»[5]. Серед основних підзаконних актів можна виділити постанови Кабінету Міністрів України (№ 985 від 4 грудня 2019 року[6], № 223 від 14 березня 2018 року[7]) та накази центральних органів виконавчої влади, які регулюють конкретні аспекти управління та контролю за державним резервом. Ці акти визначають процедури оновлення та використання запасів, забезпечуючи безперервну роботу системи в умовах криз.

Відповідно до викладеного, **під адміністративно-правовим регулюванням державного резерву** можна розуміти *цілісну систему правових засобів, які спрямовані на забезпечення управління та використання стратегічних запасів, з метою захисту національної безпеки та стабільності в умовах надзвичайних ситуацій.*

Особливостями адміністративно-правового регулювання державного резерву є сукупність правових норм та механізмів, що забезпечують управління стратегічними запасами, їх належне зберігання та використання. Ця система передбачає, що резерви формуються для гарантування безпеки держави, особливо під час війни, та використовуються для підтримки стабільності у випадках екстрених ситуацій. Адміністративно-правові засоби регулювання охоплюють контроль за поповненням запасів, їх регулярний аудит та відповідальність державних органів за належне управління цими ресурсами.

Важливим елементом адміністративно-правового регулювання є чітка координація між різними відомствами, які відповідають за управління державним резервом. Це забезпечує оперативне реагування на кризові ситуації та ефективне використання ресурсів. Особливо важливо забезпечити прозорість у процесах управління, щоб мінімізувати корупційні ризики, що можуть виникнути у цій сфері. На відміну від багатьох інших галузей, управління державним резервом має враховувати специфічність надзвичайних ситуацій, зокрема військові дії, що вимагають мобілізації ресурсів у найкоротші терміни.

Відповідно, особливостями адміністративно-правового регулювання державного резерву є його стратегічне значення, багаторівнева система контролю та управління, а також критична важливість для забезпечення національної безпеки, особливо в умовах війни.

Регулювання державного резерву базується на правових принципах. Основні принципи адміністративно-правового регулювання державного резерву містяться в Законі України «Про державний матеріальний резерв»[**Error! Bookmark not defined.**]. Вони забезпечують ефективне формування, зберігання та використання стратегічних запасів держави, які призначені для забезпечення національної безпеки та стабільності в кризових ситуаціях, таких як війна або економічні катастрофи. Ці принципи включають централізоване управління державним резервом, що здійснюється через відповідні державні органи, зокрема Державне агентство резерву України, а також контроль за поповненням, збереженням і використанням стратегічних запасів. Ключовим принципом є законність, що означає, що всі процеси, пов'язані з управлінням державним резервом, мають відповідати чинному законодавству. Принципи прозорості та підзвітності забезпечують належний контроль і моніторинг, мінімізують ризики корупції та зловживань. Крім того, принцип оперативності гарантує, що резерви можуть бути використані швидко та ефективно в разі виникнення надзвичайних ситуацій або військових дій. Ці принципи формують основу для безперервного функціонування системи державного резерву і спрямовані на захист інтересів держави та суспільства.

Регулювання державного резерву базується на низці правових принципів, які забезпечують ефективне управління стратегічними запасами для гарантування національної безпеки. Основні принципи адміністративно-

правового регулювання державного резерву визначені в Законі України «Про державний матеріальний резерв»[**Error! Bookmark not defined.**]. Вони охоплюють формування, зберігання, використання та поповнення стратегічних запасів, що є основою стабільності держави під час кризових ситуацій, таких як війна або економічні катастрофи. Серед ключових принципів є централізоване управління, прозорість, законність і підзвітність. За реалізацію цих принципів відповідає Державне агентство резерву України, яке координує поповнення і використання запасів, дотримуючись національних інтересів і потреб безпеки.

Принципи законності та прозорості є критично важливими для управління державним резервом, оскільки вони забезпечують відповідність процесів чинному законодавству, мінімізують корупційні ризики через належний моніторинг і контроль. Принцип оперативності, своєю чергою, гарантує, що ресурси можуть бути використані своєчасно і швидко під час кризових ситуацій, зокрема в умовах війни. Однак законодавство потребує вдосконалення для ще ефективнішого реагування на сучасні виклики.

Хоча закон уже визначає низку принципів, для підвищення ефективності системи державного резерву, на нашу думку, слід доповнити його новими принципами, запровадження яких сприятиме ще більш оперативному та прозорому управлінню стратегічними запасами. Принцип оперативності дозволить державі мобілізувати ресурси в найкоротші терміни, що є особливо важливим в умовах сучасних криз. Диджиталізація та автоматизація управлінських систем забезпечить прозорість моніторингу запасів, зменшуючи корупційні ризики. Введення принципу міжнародної координації допоможе Україні інтегруватися у світові системи безпеки та використовувати міжнародні резерви у разі потреби. Принцип безперервного аудиту, який передбачає регулярний незалежний аудит, забезпечить належну якість і актуальність запасів для їх використання в умовах війни.

Висновки. Система державного резерву є ключовим інструментом для забезпечення національної безпеки та стабільності в умовах сучасних криз. Адміністративно-правове регулювання державного резерву здійснюється через чітко визначені законодавчі та підзаконні акти, які гарантують ефективне управління стратегічними запасами. Центральна роль у цьому процесі належить Державному агентству резерву України, яке забезпечує координацію між різними органами виконавчої влади. Прозорість, оперативність і законність є основними принципами, що гарантують належне використання ресурсів у надзвичайних ситуаціях, таких як війна. Для підвищення ефективності управління державним резервом необхідно доповнити чинне законодавство новими принципами, такими як диджиталізація, міжнародна координація та безперервний аудит. Це дозволить покращити моніторинг і прозорість

процесів управління, мінімізувати ризики корупції та забезпечити інтеграцію з міжнародними системами безпеки.

Література:

1. Шопіна І.М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. 2012. 514 с.
2. Шаповал Р.В. Правове регулювання освіти в Україні. Форум права. 2011. № 1. С. 1110–1115.
3. Бевзенко В.М. Сутність та поняття адміністративно-правового регулювання. Вісник господарського судочинства. 2006. № 3. С. 162–167.
4. Хомишин І.Ю. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. Вип. 28. С. 53–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_28_15
5. Про державний матеріальний резерв: Закон України від 24 січня 1997 року № 51/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 13. Ст. 112.
6. Про затвердження Порядку здійснення контролю за станом збереження матеріальних цінностей державного резерву на підприємствах, в установах і організаціях, що здійснюють їхнє зберігання: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 року № 985. Офіційний вісник України. 2019. № 97.
7. Про затвердження Порядку розпорядження матеріальними цінностями державного резерву в мирний час: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 року № 223. Офіційний вісник України. 2018. № 26.

References:

1. Shopina, I.M. (2012) Administratyvno-pravove rehuliuвання upravlinnia orhanamy vnutrishnikh sprav Ukrainy : dys. ... doktora yuryd. nauk [Administrative and legal regulation of the management of internal affairs bodies of Ukraine: diss. ... doctor of law. Sciences] 12.00.07. 514 s. [in Ukrainian]
2. Shapoval, R.V. (2011) Pravove rehuliuвання osvity v Ukraini [Legal regulation of education in Ukraine. Forum prava - Law forum. № 1. S. 1110–1115.
3. Bevzenko, V.M. (2006) Sutnist ta poniattia administratyvno-pravovoho rehuliuвання [The essence and concept of administrative and legal regulation]. Visnyk hospodarskoho sudochynstva - Herald of economic justice. № 3. S. 162–167. [in Ukrainian]
4. Khomyshyn, I.Iu. (2017) Administratyvno-pravove rehuliuвання inkluzyvnoi osvity v Ukraini [Administrative and legal regulation of inclusive education in Ukraine]. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu - Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Vyp. 28. S. 53–55. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_28_15 [in Ukrainian]
5. Zakon Ukrainy Pro derzhavnyi materialnyi rezerv [Law of Ukraine On the state material reserve] vid 24 sichnia 1997 roku № 51/97-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1997. № 13. St. 112. [in Ukrainian]
6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia kontroliu za stanom zberezhennia materialnykh tsinnostei derzhavnoho rezervu na pidpriemstvakh, v ustanovakh i orhanizatsiakh, shcho zdiisniuiut yikhnie zberihannia [Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the Procedure for monitoring the state of preservation of material assets of the state reserve at enterprises, institutions and organizations carrying out their storage] vid 4 hrudnia 2019 roku № 985. Ofitsiyni visnyk Ukrainy - Official Gazette of Ukraine. 2019. № 97. [in Ukrainian]
7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro zatverdzhennia Poriadku rozporiadzhennia materialnyimi tsinnostiamy derzhavnoho rezervu v myrnyi chas [Decree of the Cabinet of